

ГЛОСАРІЙ

АВІАПІДЖИВЛЕННЯ – розпилювання добрив або обприскування добривами посівів с.-г. культур з метою їх підживлення за допомогою авіаційних засобів.

АВІАХІМОБРОБІТОК – процес обробітку рослин різними пестицидами або добривами для їх захисту чи підживлення за допомогою авіатехніки.

АГРОНОМІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ҐРУНТІВ – властивості, які визначають родючість ґрунту, тобто забезпеченість рослин поживою, водою, повітрям, теплом та ін.

АГРОПАСПОРТ ПОЛЯ - документ, в якому подаються основні показники характеристики ґрунтового покриву (назва ґрунту, потужність гумусового горизонту, глибина орного шару, вміст гумусу, реакція ґрунтового розчину та вбирна здатність) і заносяться щороку всі агротехнічні заходи в порядку їхнього виконання на полі. Ведеться агрономом господарства.

АГРОХІМІКАТИ – загальне поняття, назва для всіх хімікатів (мінеральних добрив, засобів захисту рослин тощо), застосовуваних у сільському господарстві; часто їх необґрунтоване використання викликає забруднення довкілля.

АГРОХІМІЯ – наука, яка вивчає питання взаємовідносин між ґрунтом, рослиною та добривом з метою підвищення врожаю сільськогосподарських культур і поліпшення його якості.

АГРОХІМІЧНИЙ АНАЛІЗ - сукупність методів дослідження рослин, ґрунтів, добрив та отрутохімікатів. Проводять для визначення вмісту в урожаї поживних елементів і динаміки надходження їх у рослини протягом вегетації; вивчення перетворень та обміну речовин у рослинах; для діагностики потреби рослин в окремих елементах живлення.

АГРОХІМІЧНІ КАРТОГРАМИ - плани землекористування господарств з нанесеними контурами (площами) певних агрохімічних показників ґрунтів.

АЗОТОБАКТЕР – група аеробних бактерій, що вільно живуть у ґрунті.

АЗОТОНАКОПИЧУВАЧІ – бобові рослини, які завдяки симбіозу з бульбочковими бактеріями здатні засвоювати азот повітря і збагачувати ним ґрунт. Встановлено, що на кожну тонну сухого врожаю багаторічні бобові трави фіксують із повітря 30-33 кг/га, люпин і кормові боби – 20-27, горох – 10-15 кг/га азоту. Підвищується азотофіксуюча здатність бобових рослин при обробці їхнього насіння бактеріальними добривами (нітрагіном, ризоторфіном тощо) і при вирощуванні рослин на добре аерованих ґрунтах та із сприятливою реакцією ґрунтового розчину.

АЗОТОФІКСУЮЧІ БАКТЕРІЇ (азотфіксатори) - мікроорганізми, здатні синтезувати органічні сполуки з безазотних і вільного молекулярного азоту.

АЗОТ ВАЖКОГІДРОЛІЗОВАНИЙ – становить основну частину валового азоту ґрунту. Це резерв забезпечення ґрунту мінеральним азотом, до якого входять азот амінів, амінокислот, частина фіксованого амонію.

АЗОТ ЗАГАЛЬНИЙ – тривіальний вираз, який означає валовий вміст азоту в ґрунті.

АЗОТ ЛЕГКОГІДРОЛІЗОВАНИЙ - це найближчий резерв для поповнення мінерального азоту. Він складається з нітратів, нітритів, амонію, амідів, амінокислот, аміносахарів. Ці форми азоту легко підлягають гідролізу при обробці ґрунту слабкими розчинами кислот, лугів, окислювачів і солей.

АЗОТ МІНЕРАЛЬНИЙ – доступний для рослин, характеризує забезпеченість ґрунту азотом на період визначення.

АЗОТ НЕГІДРОЛІЗОВАНИЙ – практично не бере участі в азотному живленні рослин з ґрунту. В негідролізованій фракції залишається азот гетероциклічних сполук (гумінові кислоти, гуміни), азот сполук, що міцно зв'язані з мінеральною частиною ґрунту.

АЗОТ РУХОМИЙ (за І.В. Юрїним і М.М. Кононовою) - органічні та мінеральні сполуки азоту, що переходять у 0,5 н розчин H_2SO_4 на холоді (ґрунт : розчин = 1 : 5, 16 – 18 годин).

АЗОТФІКСАТОРИ – бактерії і водорості (переважно синьозелені), що фіксують атмосферний азот і перетворюють його в доступний для рослин стан.

АЗОТФІКСАЦІЯ БІОЛОГІЧНА – процес засвоєння молекулярного азоту й побудови з нього азотистих сполук мікроорганізмами.

АЗОТ, ЩО ГІДРОЛІЗУЄТЬСЯ – сполуки азоту, які переходять у розчин при обробці ґрунту 25%-ою H_2SO_4 або 6 н. HCl при нагріванні в автоклаві.

АМІАКАТИ - група рідких азотних добрив, що являють собою розчин аміачної або кальцієвої селітри чи сечовини в рідкому аміаку.

АМІНОКИСЛОТИ ҐРУНТУ – частина органічних речовин, яка представлена в ґрунті «вільними» амінокислотами, що переходять у витяжку органічних розчинників (спирти та ін.) та «гідролізованими» амінокислотами, які вилучаються з ґрунту при його обробці сильними кислотами в автоклаві (25% H_2SO_4 або 6 н. HCl).

АМОНІФІКАЦІЯ – процес мікробіологічного розкладу азотовмісних органічних сполук (білків, нуклеїнових кислот і т.п.) з виділенням аміаку.

АНАЛІЗ ҐРУНТУ - вивчення складу і властивостей ґрунту, щоб встановити його походження, тип, різновид, місце в загальній системі ґрунтів, окремі умови родючості і придатності для використання в сільському господарстві.

БАКТЕРІАЛЬНІ ДОБРИВА – це препарати високоактивних корисних мікроорганізмів, що покращують умови живлення сільськогосподарських рослин. Їх дія полягає в направленому використанні корисних мікроорганізмів. Мікроорганізми беруть участь у складних біохімічних процесах, що протікають у ґрунті.

БІОЛОГІЧНА АКТИВНІСТЬ ҐРУНТУ – сукупність біологічних процесів, що відбуваються у ґрунті.

БУФЕРНІСТЬ ҐРУНТУ – здатність ґрунту зберігати реакцію середовища рН, протистояти дії кислот і лугів.

БУФЕРНІСТЬ ҐРУНТУ - здатність ґрунту протистояти різким змінам реакції. Завдяки їй реакція (рН) ґрунту від внесення або утворення в ньому невеликої кількості кислоти чи луґу змінюється порівняно незначно.

БУФЕРНІСТЬ КАЛІЙНА – здатність ґрунту протистояти змінам калійного потенціалу ґрунтового розчину при внесенні калійних добрив у ґрунт або споживанні його з ґрунту рослинами. Враховують під час розробки системи удобрення сівозміни.

БУФЕРНІСТЬ КИСЛОТНА – здатність ґрунту протистояти впливу кислот органічного і мінерального походження. Має прямий і опосередкований вплив на агрономічно значущі показники ґрунту та проведення хімічних меліорацій.

БУФЕРНІСТЬ ЛУЖНА – здатність ґрунту протистояти впливу лугів будь-якого походження. Має істотне еколого-технологічне значення, в тім числі при проведенні хімічних меліорацій.

ВАПНУВАННЯ – спосіб хімічної меліорації кислих ґрунтів для заміни у поглинальному комплексі обмінних іонів водню та алюмінію на іони кальцію.

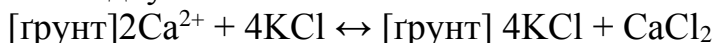
ВАПНУВАННЯ ҐРУНТІВ - внесення вапнистих речовин у ґрунт з метою знищення шкідливої для багатьох сільськогосподарських культур надмірної ґрунтової кислотності.

ВБИРНА ЗДАТНІСТЬ ҐРУНТУ – здатність ґрунту затримувати ті чи інші речовини із навколишнього середовища. Ґрунт поглинає воду, гази, пари, розчинені речовини, суспензії, масла, фарби, мікроорганізми та окремі іони, міцели. Розрізняють такі види вбирання: механічне, фізичне, фізико-хімічне, хімічне і біологічне.

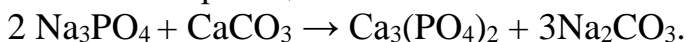
ВБИРНА ЗДАТНІСТЬ ҐРУНТУ МЕХАНІЧНА – це здатність ґрунту як пористого тіла затримувати частинки, які вимиваються із верхніх горизонтів у нижні, з розміром, більшим за діаметр пор. Величина цього вбирання залежить від гранулометричного складу: чим важчий ґрунт, тим тонший діаметр його пор, тим більше вбирання. До певної міри це вбирання характеризує фільтрувальну здатність ґрунту, і його показники використовуються під час проведення кольматажних робіт та замулювання пісків.

ВБИРНА ЗДАТНІСТЬ ҐРУНТУ ФІЗИЧНА (МОЛЕКУЛЯРНА) – це здатність ґрунту поглинати цілі молекули речовин завдяки електростатичному притяганню. Прикладом фізичного вбирання твердих частинок з розчину може бути затримання ґрунтом барвистих речовин у процесі пропускання крізь них розчину. При цьому розчин фарби може бути зовсім або частково знебарвлений. Молекулярною адсорбцією можна пояснити опріснення солоної води під час пропускання її через ґрунт. Характерною для ґрунту є адсорбція різних газів.

ВБИРНА ЗДАТНІСТЬ ҐРУНТУ ФІЗИКО-ХІМІЧНА (ОБМІННА) – це здатність ґрунтових колоїдів обмінювати катіони дифузного шару на катіони ґрунтового розчину. Обмін катіонів у випадку фізико-хімічного вбирання відбувається за такою схемою:



ВБИРНА ЗДАТНІСТЬ ҐРУНТУ ХІМІЧНА – це здатність ґрунту нагромаджувати нерозчинні у воді або ґрунтовому розчині сполуки, які утворюються в результаті суто хімічних реакцій. Наприклад, у процесі внесення у карбонатний ґрунт розчинних фосфорних добрив (Na_3PO_4) відбувається така реакція:



ВБИРНА ЗДАТНІСТЬ ҐРУНТУ БІОЛОГІЧНА – це здатність ґрунту нагромаджувати зольні елементи й азот в результаті життєдіяльності рослин і мікроорганізмів.

ВЕРМИКОМПОСТ - цінне біологічне добриво, виготовлене за рахунок розмноження дощових черв'яків (вермикультура).

ВЕРМИКУЛЬТУРА – технологія переробки органічних відходів (гній, солома, листя, тирса) в екологічно чисте органічне добриво – біогумус. Високу продуктивність має каліфорнійський черв'як.

ВИНОС БІОЛОГІЧНИЙ – це кількість поживних речовин, яка витрачається на утворення всієї біологічної маси врожаю.

ВИНОС ГОСПОДАРСЬКИЙ – складається з кількості поживних речовин, яка вилучається з поля разом з основною або основною і побічною продукцією після її вивезення з поля при збиранні. Господарський винос залежить не тільки від культур, а й від врожаю, вмісту в ньому поживних речовин та умов вирощування.

ГІПСУВАННЯ - внесення гіпсу при надмірній лужності ґрунту (рН 7,6-7,8).

ГІПСУВАННЯ ҐРУНТУ - хімічна меліорація солонців внесенням у ґрунт гіпсу з метою заміни поглиненого натрію на кальцій. Гіпсування проводять для покращення фізичних і фізико-хімічних властивостей ґрунту. Іноді гіпс використовують, як добриво. Він містить сірку.

ГНОЇВКА - рідка частина гною, що утворюється з рідких виділень тварин під час стійлового утримання їх у результаті неповного вбирання сечі підстилкою, а також внаслідок розкладання гною під час його зберігання в гноєсховищі.

ГУМУС (за М.І. Лактіоновим) – це продукт одночасно протікаючих у будь-якому ґрунті біо-фізико-хімічних процесів перетворення органічних залишків, що являє собою складний за хімічним складом комплекс специфічно ґрунтових темнозбарвлених органо-мінеральних сполук, які перебуваючи у колоїдно згуслому стані, зумовлюють агрономічно цінні властивості ґрунту, а через їх сукупність – його родючість. Гумус – це гетерогенна динамічна полідисперсна система високомолекулярних азотистих ароматичних сполук кислотної природи.

ГУМУСОВІ РЕЧОВИНИ – це високомолекулярні азотовмісні сполуки специфічної природи. Їх вміст досягає 85-90% загальної кількості органічної речовини ґрунту. До їх складу входять гумінові кислоти, фульвокислоти та гуміни.

ҐРУНТ – це особливе природно-історичне тіло, складна поліфункціональна відкрита чотирьохфазна структурна система в поверхневій частині кори вивітрювання гірських порід, яка є комплексною функцією гірської породи, організмів, клімату, часу і яка володіє родючістю.

ҐРУНТОВИЙ КОЛОЇДНИЙ ПОГЛИНАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС - комплекс незворотно зв'язаних між собою мінеральних (глина) та органічних (гумус) колоїдів, де мінеральні колоїди втрачають всі свої позитивні та негативні валентності на необоротне поглинання гумусу. Органічні колоїди в складі комплексу відіграють подвійну роль: покриваючи глинисті часточки, вони перетворюють породу в ґрунт і обумовлюють обмінне поглинання катіонів, сумарною кількістю яких визначається ємність поглинання ґрунту.

ДІАГНОСТИКА ҐРУНТУ (ПОЛЬОВА) – віднесення ґрунту до тієї чи іншої таксономічної одиниці класифікації ґрунтів на основі комплексного вивчення факторів ґрунтоутворення та морфологічних ознак генетичних горизонтів ґрунтового профілю.

ДІАГНОСТИКА ЛИСТКОВА – вид хімічної діагностики живлення рослин. Визначення ступеня забезпеченості рослин відповідним елементом живлення за його валовим вмістом у дорослому нормально функціонуючому листку.

ДІАГНОСТИКА ЖИВЛЕННЯ РОСЛИН – визначення протягом вегетації ступеня забезпеченості рослин окремими поживними речовинами або за зовнішнім виглядом, або при допомозі хімічного аналізу рослин.

ДІАГНОСТИКА ЖИВЛЕННЯ РОСЛИН ХІМІЧНА - встановлення ступеня потреби рослин в поживних речовинах за валовим вмістом їх в листках і за складом їх неорганічних форм в індикаторних органах рослин.

ДІАГНОСТИКА ТКАНИННА – хімічний аналіз тканин свіжо взятих індикаторних органів рослин на вміст в них різних неорганічних сполук, наприклад нітратів, фосфатів, калію.

ДЮЧА РЕЧОВИНА ДОБРИВ – визначає вміст у ньому основних елементів живлення.

ДІАГНОСТИКА ЖИВЛЕННЯ РОСЛИН - визначення ступеня забезпеченості рослин поживними елементами з метою контролю за правильним застосуванням добрив. Є візуальна діагностика, метод хімічного аналізу рослин, метод ін'єкції, біохімічні та інші методи. Виділяють ґрунтову, листову та тканинну діагностику

ДІАГНОСТИКА ВІЗУАЛЬНА УМОВ ЖИВЛЕННЯ РОСЛИН – спосіб визначення потреби рослин у добривах за характерними зовнішніми ознаками.

ДОБРИВА – органічні та мінеральні речовини, які вносяться в ґрунт для поліпшення живлення і підвищення врожаю с.-г. культур.

ДОБРИВА МІНЕРАЛЬНІ - добрива, які містять макро- та мікроелементи в неорганічній формі.

ДОБРИВО МІНЕРАЛЬНЕ КОМПЛЕКСНЕ – добриво, яке містить два і більше елементів живлення.

ДОБРИВО МІНЕРАЛЬНЕ ПРОСТЕ – добриво, яке містить лише один елемент живлення рослин.

ДОБРИВА ОРГАНІЧНІ – добрива, які містять поживні речовини у вигляді органічних сполук (гній, торф, компости, гноївка, пташиний послід, зелене добриво, відходи цукрового, шкіряного, рибного виробництва, міське сміття).

ДОБРИВА ФІЗІОЛОГІЧНО КИСЛІ – при внесенні яких ґрунт підкислюється внаслідок переважного використання рослинами катіонів.

ДОБРИВА ФІЗІОЛОГІЧНО ЛУЖНІ – при внесенні яких реакція ґрунту зміщується в бік підлуження внаслідок переважного використання рослинами аніонів.

ДОЗА ДОБРИВ - кількість добрива, внесеного на одиницю площі за один прийом. Дозу добрива визначають для мінеральних – у кг/га діючої речовини або у вагових одиницях; для органічних – у т/га; для мікродобрих – у кг/га діючої речовини.

ДОСЛІД ВЕГЕТАЦІЙНИЙ – вирощування рослин у спеціальних посудинах у вегетаційному будиночку, на відкритих або закритих сіткою майданчиках, у теплицях і фітотронах для з'ясування агрохімічних та фізіологічних питань.

ДОСЛІД ПОЛЬОВИЙ – метод дослідження в польових умовах, який має за мету виявлення кількісного або якісного впливу добрив або агротехнічних прийомів на врожай с.-г. культур та параметри стану ґрунту.

ЕЛЕМЕНТИ ЖИВЛЕННЯ – хімічні елементи, необхідні для росту і розвитку рослин. Їх поділяють на макро- і мікроелементи.

ЄМНІСТЬ КАТІОННОГО ОБМІНУ (ЄКО) – загальна кількість катіонів, які утримуються у ґрунті і здатні до заміщення на інші катіони.

ЄМНІСТЬ ПОГЛИНАННЯ – кількість молекул або іонів, які може утримувати ґрунт.

ЖИВЛЕННЯ РОСЛИН - фізіологічний процес вбирання і засвоєння рослиною поживних речовин. Живлення рослин є частиною загального обміну речовин рослинного організму. За характером живлення рослини поділяються на гетеротрофні, тобто такі, що живляться готовими органічними сполуками (гриби, більшість бактерій, безхлорофільні вищі рослини), та автотрофні, яким властиве мінеральне живлення, тобто вони синтезують органічні сполуки з мінеральних речовин за рахунок сонячної енергії (фотосинтез – вищі рослини, водорості та інші зелені рослини) або хімічної енергії неорганічних сполук (хемосинтез - бактерії).

ЖИВЛЕННЯ НЕКОРЕНЕВЕ – живлення рослин мінеральними солями через надземні органи.

ЗАСОЛЕНІ ҐРУНТИ – ґрунти з підвищеним (більше 0,1% вмістом маси) легкорозчинних у воді солей (хлоридів, сульфатів тощо)

на глибині до 1,5 м.

ЗАСОЛЕННЯ ҐРУНТУ – процес накопичення розчинних солей в ґрунті, який веде до утворення солончакуватих та солончакових ґрунтів.

ЗЕЛЕНІ ДОБРИВА – заорювання в ґрунт зелених рослин (здебільшого бобових) з метою його збагачення поживними речовинами і поліпшення структури ґрунту.

КАРТОГРАМА – карта, на якій показано інтенсивність певного показника в межах кожної одиниці нанесеного на карту територіального виділу (наприклад, картограма кислотності ґрунтів тощо).

КАРТОГРАМА КИСЛОТНОСТІ ҐРУНТІВ – дає можливість точніше визначати потребу у вапнуванні для кожного поля сівозміни, встановити норми внесення вапнистих матеріалів, строки і способи їх внесення.

КАРТОГРАМА СОЛОНЦОВАТОСТІ ҐРУНТІВ – розробляється для господарств Лісостепу і Степу, на території яких поширені солонцюваті ґрунти. На підставі цієї картограми встановлюються потреби у гіпсуванні ґрунтів або проведенні на них спеціального обробітку ґрунту (плантажна оранка, чизельний і плоскорізний обробіток тощо).

КИСЛОТНІСТЬ ҐРУНТІВ – здатність ґрунту підкислювати воду і розчини нейтральних солей. Вона зумовлена наявністю іонів водню (H^+) у ґрунтовому розчині та обмінних іонів водню (H^+), алюмінію (Al^{3+}) і марганцю (Mn^{2+}) у ґрунтовому вбирному комплексі. Розрізняють дві основні форми кислотності: активну (актуальну) і пасивну (потенційну).

КИСЛОТНІСТЬ ҐРУНТУ АКТИВНА - це кислотність ґрунтового розчину. Величина її залежить від кількості органічних і мінеральних кислот у розчині.

КИСЛОТНІСТЬ ҐРУНТУ ПОТЕНЦІЙНА - це кислотність ґрунту, яка виникає під час взаємодії ґрунту із солями. Вона поділяється на два види – обмінну і гідролітичну.

КИСЛОТНІСТЬ ҐРУНТУ ОБМІННА – це кислотність ґрунтового розчину, яка утворюється у процесі витіснення H^+ і Al^{3+} нейтральною сіллю (KCl , $NaCl$, $CaCl_2$). Виражається в мг-екв на 100 г сухого ґрунту. У практиці аналітичної роботи користуються 1 н розчином KCl . При цьому витіснення увібраного водню й утворення кислоти відбувається за такою реакцією:

КИСЛОТНІСТЬ ҐРУНТУ ГІДРОЛІТИЧНА – це кислотність, що утворюється під час взаємодії ґрунту з гідролітично лужною сіллю, тобто сіллю сильної основи і слабкої кислоти. Виражається в мг-екв на 100 г сухого ґрунту. Витіснення увібраного водню й утворення кислоти відбувається за такою реакцією:

КОМПОСТ – органічне добриво, яке утворюється внаслідок послідовного або одночасного розкладання рослинних решток, комунальних і тваринницьких відходів різними деструкторами (насамперед безхребетними) та мікроорганізмами (грибами, бактеріями).

КОМПОСТ ТОРФО-ГНОЙОВИЙ – гній перемішують з провітреною торфокришкою. Перемішану масу укладають у бурти заввишки

2 – 4 м, завширшки 4 – 6 м і довільної довжини. Торфо-гнойові компости не ущільнюються. Влітку, щоб компост не пересихав, його поливають гноївкою, а коли її немає – водою. Через 3 – 5 місяців компост використовують для удобрення.

КОМПОСТ ТОРФУ З ГНОЇВКОЮ – торф заливають гноївкою з розрахунку 0,5 – 1 т гноївки на 1 т провітреного торфу. Змішувати можна двома способами.

Закладають штабель торфу завширшки 3 – 4 м і заввишки 1,5 – 2 м. Потім зверху посередині штабеля роблять коритоподібне заглиблення завширшки 1 м і завглибшки 50 – 80 см, яке заповнюють необхідною кількістю гноївки. Після вбирання гноївки заглиблення засипають торфом і поверхню штабеля вирівнюють.

У другому випадку торф укладають в штабель пошарово через 30 – 50 см до висоти 1,5 – 2 м і кожний шар, крім самого верхнього, зволожують гноївкою. Перед змочуванням доцільно додавати до торфу фосфоритне борошно (1,5 – 2% від ваги торфу).

КОМПОСТ ТОРФУ З МІНЕРАЛЬНИМИ ДОБРИВАМИ – кислі торфи потрібно обов'язково при компостуванні змішувати з такими речовинами, які б нейтралізували кислотність. Залежно від ступеня кислотності торфу на 1 т його додають 30 – 50 кг вапна або попелу. Часто торф компостують з фосфоритним борошном. На 1 т торфу додають 10 – 20 кг і більше фосфоритного борошна.

КОМПОСТУВАННЯ – спосіб перетворення відходів у місцеве органічне добриво – компост. В процесі компостування відходи, осаді стічних вод та інші органічні матеріали (листя, деревина, солома, бур'яни) розкладаються під впливом ґрунтових мікроорганізмів на хімічні елементи. Для перебігу процесу компостування необхідний кисень (на противагу гниттю, яке відбувається без доступу кисню). Компостування проводять в компостних ямах або на спеціальних установках. Компостування – один з раціональних способів переробки відходів при незначних витратах, майже не чинить негативного впливу на навколишнє середовище.

КОНЦЕНТРОВАНІ ДОБРИВА - мінеральні речовини з високим вмістом поживних для рослин елементів. У них може бути велика кількість не тільки одного і й кількох поживних елементів.

МІКРОДОБРИВА - добрива, діючим началом яких є мікроелементи, що потрібні рослинам в дуже малих кількостях (мідь, бор, марганець, цинк, молібден, кобальт, літій, йод).

МІКРОЕЛЕМЕНТИ - хімічні елементи, які містяться в рослинних і тваринних організмах у дуже невеликій кількості.

МІКРОЕЛЕМЕНТ – хімічний елемент, необхідний організмам в незначних кількостях для нормального розвитку – В, Мп, F, Су, Мо та інші.

МІКРОДОБРИВА – мінеральні добрива, що містять мікроелементи.

МІНЕРАЛЬНІ ДОБРИВА – це речовини промислового виробництва, які містять у своєму складі один або кілька елементів живлення рослин.

МІСЦЕВІ ДОБРИВА - добрива, що їх нагромаджують або виготовляють безпосередньо в господарстві. До них належать : гній, гноївка, сеча тварин, пташиний послід, фекалії, компости, попіл.

НІТРАТИ – солі і ефіри азотної кислоти. Нітрати органічного походження (соді) – кристалічні речовини, неорганічного – рідини. Сильні окисники, добре розчиняються у воді. Застосовуються у вигляді добрив і у виробництві вибухових речовин. Надмірне застосування мінеральних добрив для вирощування сільськогосподарської продукції призводить до підвищеного вмісту нітратів в харчових продуктах.

НІТРАГІН - бактеріальне добриво, яке виготовляють з чистої культури бульбочкових бактерій, розмнужених у стерильному ґрунті. Виробляють на заводах бактеріальних добрив і застосовують для обробки насіння зернобобових культур перед сівбою.

НІТРАТНІ ДОБРИВА - азотні добрива, в яких азот міститься в нітратній формі NO_2 (натрієва, кальцієва і калійна селітра).

НІТРИФІКАЦІЯ - біохімічний процес окислення амонійних солей у солі азотної кислоти. Її спричинюють нітрифікаційні бактерії.

НІТРИТИ – солі і ефіри азотистої кислоти. Мають окисні і відновні властивості. В разі потрапляння в організм у підвищених концентраціях мають більшу отруйну дію, ніж нітрати. Крім того, вони можуть мати канцерогенну дію.

НОРМА ДОБРИВА – загальна його кількість, що вноситься під сільськогосподарську культуру за весь період її вегетації.

ОРГАНІЧНА ЧАСТИНА ҐРУНТУ – за М.І. Лактіоновим, не є хімічно індивідуальною речовиною. Вона поєднує принаймні чотири складних за хімічним складом компоненти: 1) не розкладені (свіжі) органічні рештки; 2) низькомолекулярні та високомолекулярні органічні речовини – продукти розкладу органічних решток; 3) напіврозкладені, без форми і аналітичної будови органічні рештки – детрит; 4) специфічно ґрунтові продукти синтезу нових органічних сполук – гумусові речовини (гумус).

ОРГАНІЧНІ ДОБРИВА - добрива, в яких усі необхідні для рослин поживні елементи містяться переважно в органічній формі, зокрема азот. До органічних добрив належать гній, сеча тварин, гноївка, фекалії, пташиний послід, компости, зелене добриво, ставковий і озерний мул, відходи рослинного й тваринного походження.

ПІДСТИЛКОВИЙ ГНІЙ – це свіжий, напівперепрілий, перепрілий та перегній, що визначається строками і способами його зберігання.

ПОЗАКОРЕНЕВЕ ПІДЖИВЛЕННЯ - спосіб підживлення рослин через листки шляхом обприскування розчинами чи обпилення добривами

ПОЛЬОВИЙ ДОСЛІД - основний метод дослідження в землеробстві. Що його застосовують безпосередньо в польових умовах на дослідних станціях, дослідних полях та на спеціально виділених ділянках господарства.

ПОЛЬОВІ ЛАБОРАТОРІЇ - набір приладів і реактивів для проведення швидкого, спрощеного кількісного визначення вмісту різних

елементів у рослинному соку або на зрізах стебел і черешків рослин. Найбільше поширення Магницького та прилад Церлінга.

ПРИПОСІВНЕ УДОБРЕННЯ - внесення добрив у рядки одночасно з сівбою культур. Внесені в такий спосіб добрива дають значно більший ефект, ніж та сама кількість їх, але внесених в основному чи передпосівному удобренні.

ПТАШИНИЙ ПОСЛІД - швидкодіюче органічне добриво. Вміст поживних речовин у пташиному посліді залежить від виду та віку птиці, від якості корму та способу зберігання посліду.

РЕАКЦІЯ ҐРУНТОВОГО РОЗЧИНУ – визначається активністю вільних водневих (H^+) і гідроксильних (OH^-) іонів і вимірюється показником рН – від’ємним логарифмом активності іонів водню.

РЕГУЛЯТОРИ РОСТУ РОСЛИН – створені штучно органічні сполуки, які в малих концентраціях впливають на ріст і розвиток рослин. Прикладом є біологічно активна речовина хлорохолінхлорид, використання якої, за оцінками токсикологів, пов’язане з великим ризиком, оскільки недостатньо досліджена її дія на організм людини.

РЕТРОГРАДАЦІЯ ДОБРІВ – перехід легкозасвоюваних рослинами форм поживних речовин добрив у ґрунті в незасвоювані або важко засвоювані форми.

РІДКІ АЗОТНІ ДОБРИВА - азотні добрива, що їх вносять у ґрунт у рідкому стані за допомогою спеціальних машин, обладнаних відповідними пристроями для загортання добрив на потрібну глибину. До рідких добрив належать рідкий аміак, аміачна вода й аміакати.

РОДЮЧІСТЬ ҐРУНТУ – здатність ґрунту задовольняти потреби рослин у поживних речовинах, воді, біотичному та фізико-хімічному середовищі. Види родючості: потенційна або природна, ефективна, штучна або культурна, економічна

САПРОПЕЛЬ - відклади, які утворюються на дні озер. Сапропель складається з залишків рослинних і тваринних організмів, змішаних з мінеральними речовинами, які приносяться водою та вітром і перетворюються в анаеробних умовах. Сапропель являє собою драглеподібну масу оливкового або ясно-сірого кольору.

СИДЕРАТ – вирощена на полі переважно високобілкова зелена маса, яку заорюють у ґрунт для збагачення його на органічну речовину й азот. Із бобових для одержання сидерату частіше використовують люпин, середелу, буркун білий однорічний, а із хрестоцвітих – гірчицю білу. Сидерат, який ще називається зеленим добривом, збагачує ґрунт також на фосфор і калій, поліпшує структурність та підвищує вбирну здатність, водопроникність, вологоємність і буферність малогумусних ґрунтів. Загортання 200 ц зеленої маси рівноцінне внесенню у ґрунт близько 17-18 т гною, але сидерат розкладається у ґрунті значно швидше. Використовується сидерат переважно на малородючих ґрунтах Полісся та інших районів достатнього зволоження.

СИСТЕМА УДОБРЕННЯ – це комплекс науково обґрунтованих прийомів раціонального екологічно чистого використання органічних і

мінеральних добрив, хімічних меліорантів, розрахований на ротацію сівозміни, в якому передбачено норми, строки, способи та своєчасність зароблення в ґрунт добрив залежно від запланованого урожаю, біологічних особливостей, чергування культур у сівозміні з урахуванням властивостей та поєднання органічних, мінеральних добрив, їх прямої дії та післядії, ґрунтово-кліматичних і економічних умов господарства, охорони навколишнього середовища.

СПОСІБ ВНЕСЕННЯ ДОБРИВ РОЗКИДНИЙ – передбачає суцільний рівномірний розподіл їх по поверхні з наступним зароблянням у ґрунт при основному, передпосівному, припосівному внесенні, а також як підживлення.

СПОСІБ ВНЕСЕННЯ ДОБРИВ ЛОКАЛЬНИЙ – дає змогу зменшити поверхню взаємодії добрива з ґрунтом, що сприяє кращому засвоєнню елементів живлення рослинами, підвищує врожайність зернових культур на 2-5 ц/га, зерна кукурудзи – на 5-8, картоплі, коренеплідів, овочевих культур – на 20-40 ц/га і більше.

УДОБРЕННЯ ОСНОВНЕ – внесення добрив до посіву або посадки с.-г. культур. Є основним джерелом поживних речовин для рослин протягом вегетації.

УДОБРЕННЯ-ПІДЖИВЛЕННЯ – внесення добрив у період вегетації рослин.

УДОБРЕННЯ ПІДЖИВЛЕННЯ ПОЗАКОРЕНЕВЕ – підживлення рослин розчинами добрив з допомогою обприскування або обпилювання надземної частини рослин.

УДОБРЕННЯ З ПОЛИВНОЮ ВОДОЮ – передбачає внесення добрив як на поверхню, так і в глиб ґрунту.

УДОБРЕННЯ РЯДКОВЕ – місцеве припосівне внесення добрив в один рядок з насінням з невеликим прошарком ґрунту.

ХЕЛАТИ (КОМПЛЕКСОНИ) – сполуки органічних речовин з металами, в яких атом металу зв'язаний з двома або з більшим числом атомів органічної сполуки (комплексоутворювача).

ХІМІЗАЦІЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА - комплекс заходів, який полягає в широкому та планомірному використанні хімічних засобів і методів для підвищення урожаю с.-г. культур, поліпшення властивостей ґрунту та якості с.-г. продукції, підвищення продуктивності тваринництва, захисту корисних рослин і тварин від шкідників, хвороб і несприятливих умов існування.

ЧОРНОЗЕМИ – тип нейтральних ізогумусових суббореальних ґрунтів. Будова профілю: гумусовий горизонт (Н + Н_p) виражений дуже добре, рівномірно профарбований гумусом від темно-сірого до майже чорного забарвлення, часто зернистої або зернисто-грудкуватої структури; перехідний горизонт сірий з бурувато-коричневим відтінком та укрупненням структури. Ґрунти характеризуються високим вмістом гумусу (до 15 % у цілих варіантах) у верхніх 10 см та дуже поступовим його зменшенням з глибиною.